

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף קטז

(בעמ' הקודם)

למדנו שאסור להשהות יין של תרומה טמאה שמא יבוא לידי תקלה (= שישתה תרומה טמאה).

ותקלה עצמה תנאי היא: כלומר נחלקו התנאים האם חוששים לתקלה.

בית שמאי אומרים תשפך הכל בבת אחת, לפי שחוששים לתקלה. **וב"ה אומרים תעשה זילוף** לפי שלא חוששים לתקלה.

אמר רבי ישמעאל ב"ר יוסי, אני אכריע: אם החבית נטמאה בבית תעשה זילוף, ואין לחשוש לתקלה כי לא ישהה אותה אלא יזלף אותה מיד, אבל אם נטמאה בשדה תישפך הכל מיד, משום שיש לחשוש שעד שיביא אותה לביתו יבוא לידי תקלה.

איכא דאמרי: אין לחשוש שבזמן מועט כזה עד שיביא אותה מהשדה יבוא לידי תקלה, אלא אם היין ישן שהוא ראוי לזילוף מיד, תעשה זילוף, ואם הוא יין חדש שצריך להמתין עד שיתיישן ויהיה ראוי לזילוף, תישפך הכל שמא יבוא לידי תקלה.

אמרו לו אין הכרעה שלישית מכרעת: כלומר אמרת 'אני אכריע', אבל אין זו הכרעה שהרי אתה אומר טעם של עצמן, ואין זה לא כדברי ב"ש ולא כדברי ב"ה, ששניהם לא הזכירו כלל בית ושדה. ו'הכרעה' היא כגון שאילו הבריייתא היתה אומרת שלב"ש בין נטמאת בבית ובין נטמאת בשדה תישפך הכל, ולב"ה בין בבית ובין בשדה תעשה זילוף, ורבי ישמעאל ב"ר יוסי מכריע שאם נטמאת בשדה תישפך הכל ואם נטמאת בבית תעשה זילוף, שבכך הוא מכריע את הטעם של שניהם, ונמצא שלגבי בית יש כאן רבים מול יחיד (= רבי ישמעאל וב"ה מול ב"ש) וכן לגבי שדה יש כאן רבים מול יחיד (= רבי ישמעאל וב"ש מול ב"ה), והכלל הוא שכשיש יחיד מול רבים ההלכה כרבים וא"כ ההלכה כרבי ישמעאל שהכריע, אבל כאן הרי ב"ש וב"ה לא הזכירו ולא חילקו כלל בין בית לשדה, וא"כ רבי ישמעאל אמר טעם של עצמו ואין זו 'הכרעה'.

*

למדנו במשנתנו - אם אמר לו אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי חייב ליתן לו:

קושיא: אמאי: מדוע חייב לתת לו, והרי הוא יכול לומר לו 'מִשְׁטָה הייתי בך, ולא התכוונתי להתחייב לשלם לך עבור יינך אלא אמרתי כן רק כדי שתציל את הדבש שלי'. וכן למדנו בברייתא - מי שכרח מבית האסורים והיתה לפניו מעבורת שעוברים בה את הנהר (= מין ספינה רחבה), ואמר לבעל המעבורת 'קח דינר ותעביר אותי', חייב לשלם לו רק את המחיר המקובל לקחת עבור נסיעה במעבורת ולא צריך לתת לו דינר (= שהוא תשלום הרבה יותר גבוה), א"כ מוכח שיכול לומר 'מִשְׁטָה הייתי בך'.

תירוץ: הא לא דמי אלא לסיפא: המקרה של משנתנו דומה לסיפא של הברייתא הנ"ל, שנאמר שם בסיפא - ואם אמר לו 'קח דינר זה בשכרך ותעביר אותי במעבורת' עליו לתת לו את הדינר, וכמו כן במשנתנו חייב לתת לו את דמי היין.

שאלה: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? מה ההבדל בין הרישא לסיפא של הברייתא?

תשובה: אמר רמי בר חמא: בסיפא של הברייתא מדובר בדייג שעבודתו לדוג דגים, והוא אומר לזה שכרח מבית האסורים 'בזמן שהעברתי אותך במעבורת הפסדת דגים בשווי זוז, ולכן אתה חייב לשלם לי מה שהבטחת, ואינך יכול לומר משטה אני בך, שהרי מה שאמרת לי טול דינר בשכרך הכוונה בשכר שאני מפסיד כאן עבור זה שאני מעביר אותך ולא דג דגים', וכן במשנתנו בעל היין הפסיד את יינו כדי להציל את הדבש, ולכן הסיפא של הברייתא דומה למשנתנו, אבל ברישא של הברייתא מדובר שבעל המעבורת אינו דייג ולא הפסיד כלום, ולכן נותן לו רק את דמי הנסיעה במעבורת.

*

למדנו במשנתנו - שטף נהר חמורו וחמור חברו, שלו יפה מנה ושל חברו מאתים, אין לו אלא שכרו. ואם אמר לו אני אציל את שלך ואתה נותן לי את שלי, חייב ליתן לו:

וצריכא: המשנה היתה צריכה לכתוב את הדין הזה גם בחבית וגם בחמור.

דאי אשמעינן קמייטא: אם המשנה היתה משמיעה לנו רק את המקרה הראשון ששפך את יינו כדי להציל את הדבש של חבירו, הייתי אומר שרק שם אם הוא התנה עמו בפירוש 'אני אציל את שלך ואתה נותן לי את שלי' חייב לשלם לו את דמי היין, לפי שבעל היין הפסיד ושפך בידים את יינו כדי להציל את הדבש, אבל במקרה השני ששטף נהר את חמורו שההפסד בא ממילא ולא בידים (= שהרי החמור טבע מאליו) היינו חושבים שאפילו אם התנה עמו בפירוש אין לו אלא שכרו. לכן המשנה הוצרכה להשמיע לנו שגם בשטף נהר חמורו שהוא הפסד שבא ממילא, משלם לו את כל דמי חמורו.

ואי אשמעינן סיפא: ואם המשנה היתה משמיעה לנו רק את המקרה של שטף נהר חמורו, הייתי אומר שרק שם אם לא התנה בפירוש אין לו אלא שכרו לפי שהחמור טבע ממילא, אבל במקרה הראשון שהוא הפסיד את יינו בידים אף אם לא התנה בפירוש חייב לתת לו את דמי היין. לכן המשנה הוצרכה להשמיע לנו שגם כשהפסיד לעצמו בידים את היין אם לא התנה עמו בפירוש נותן לו רק את שכרו.

*

בעא מיניה רב כהנא מרב: מה הדין במקרה ששטף נהר את חמורו וחמור חבירו, וירד להציל את חמורו של חבירו והתנה עמו על מנת שיתן לו את דמי חמורו שלו, ועלה חמורו מהנהר מאליו, האם אנו אומרים שהוא הפקיר את חמורו והוא נחשב כאבוד, וא"כ חבירו חייב לשלם לו את דמי חמורו, וחוזר וזוכה בעל החמור בחמורו מן ההפקר, או שמא כיון שהחמור ניצל אין חבירו חייב לשלם לו את דמי החמור.

אמר ליה: אמר לו רב - מן השמים ריחמו עליו שחמורו ניצל, ועל חבירו לשלם לו את דמי החמור כאילו הוא טבע ומת.

כי הא דרב ספרא: כמו המעשה שהיה עם רב ספרא שהלך בדרך בשיירה, וליווה אותם אריה לשמור את בהמותיהם מן הליסטים והחיות. בכל לילה היו בני השיירה משליכים לעברו חמור של אחד מבני השיירה, והאריה היה אוכל את החמור. כשהגיע תורו של רב ספרא, השליך לעבר האריה את חמורו והאריה לא אכלו, מיהר רב ספרא וזכה בחמורו לפני שיקח אותו מישהו אחר, לפי שהחמור נעשה הפקר. ומכך שרב ספרא זכה בחמורו ולא התחלקו בו בשווה כל בני השיירה, מוכח ש'מן השמים ריחמו עליו' שהאריה לא אכלו, וכמו כן זה שעלה חמורו מהנהר מאליו אנו אומרים ש'מן השמים ריחמו עליו' וחבירו חייב לשלם לו את דמי החמור.

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא: מדוע רב ספרא היה צריך למהר ולזכות בחמור? והרי הוא הפקיר את חמורו רק על דעת שהאריה יאכל אותו אבל לא על דעת שיזכו בו שאר בני אדם, וכיון שהאריה לא אכלו הרי שהחמור נשאר שלו.

אמר ליה: אמר לו רבינא - רב ספרא עשה זאת רק כדי שלא יהיה ערעור בדבר, ובאמת הוא לא היה צריך לחזור ולזכות בחמורו.

*

בעא מיניה רב מרבי ירד להציל ולא הציל: החמור שלו ושל חבירו נשטפו בנהר, וסיכם עם חבירו שיציל את החמור של חבירו, ובתמורה חבירו ישלם לו על החמור שלו. אבל הוא ניסה להציל את החמור ולא הצליח. האם הוא מקבל את דמי חמורו?

אמר ליה וזו שאלה?: פשוט שהוא מקבל רק את שכר פעולתו ולא את דמי החמור. **איתיביה השוכר את הפועל וכו': דורמסקנין** - שזיפים. אם הלך הפועל וראה שהחולה מת או הבריא ממחלתו ואין לו צורך במאכלים הללו, בכל אופן על השוכר לשלם לו את שכרו המלא. ואם כן מדוע כאן הוא לא משלם לו על החמור?

אמר ליה מי דמי: לגבי חולה - השליח מילא את שליחותו אלא שלבסוף לא היה בה צורך כי החולה מת או הבריא, ולכן הוא מקבל את שכרו המושלם. אבל כאן המציל לא מילא את שליחותו כי הוא סיכם עם בעל החמור שיציל לו את חמורו והוא לא הצליח להציל, ולכן הוא מקבל רק את שכר הפעולה בלבד.

*

ת"ר שיירא שהיתה מהלכת במדבר: ובאו שוודדים לבזוז אותה, ובני השיירא התפשרו איתם על סכום של כסף כדי שיעזבו אותם. לאחר מכן גובים את הכסף מכל בני השיירה, אבל לא מחלקים את הכסף לפי מספר הנפשות אלא לפי הממון שיש לכל אחד, ומי שיש לו יותר ממון צריך לשלם יותר. הטעם, משום שהשוודדים באו לקחת כסף ולא לקחת נפשות.

ואם שכרו תייר: אם בני השיירה שכרו מדריך שיראה להם את הדרך, בני השיירה משלמים את שכרו לפי מספר הנפשות, משום שטעייה בדרך היא סכנת נפשות (רבינו יונתן בדעת רש"י). ובכל אופן לא ישנו ממנהג החמרין, שאם נהגו לשלם לפי ממון משלמים לפי ממון.

רשאין החמרין להתנות: בני השיירה שיש להם חמורים, רשאים להתנות ביניהם שאם יאבד לאחד מבני השיירה החמור שלו, על כולם מוטלת החובה לתת לו חמור אחר. וזאת כדי לדרבן את כולם לשמור על החמורים של כל בני השיירה בלילות מחיות רעות וליסטים. אמנם אם נאבד לו החמור 'ככוסיא' = בפשיעה, אינם צריכים לתת לו חמור חדש.

ואם אמר תנו לי ואני אשמור: אם המאבד את חמורו (שלא בפשיעה) אומר לבני השיירה 'תנו לי את הכסף ואני אשמור על החמורים', לא נותנים לו. כי חוששים שמא הוא לא יקנה חמור חדש ואז הוא לא ימסור את נפשו לשמור בלילות על החמורים. קושיא: **פשיטא:** שלא נותנים לו את הכסף! תירוץ: **לא צריכא:** מדובר שיש לו חמור אחד, ולכן היה מקום לומר שבכל מקרה הוא ישמור עם כולם בגלל החמור הזה. קמ"ל שאינה דומה שמירה על חמור אחד כמו על שני חמורים, ובני השיירה נותנים לו את הכסף רק בשביל לדרבן אותו לשמור כמה שיותר.

*

ת"ר ספינה... והקילו ממשאה: כשבאים להקל מהמשא של הספינה כדי שהיא תהיה יותר קלה ולא תתטבע, מחשבים כמה קילו צריך כל אחד לזרוק לים, בלי להתחשב בשווי הממוני של המשא שלו האם הוא זהב או ברזלים. אמנם לא ישנו ממנהג הספנים, שאם הם נוהגים לחשב לפי ממון מחשבים לפי ממון.

ורשאין הספנים להתנות וכו': בדומה לחמרים כנ"ל.

ואי פירש למקום שאין הספינות הולכין: אם בעל הספינה הושיט את ספינתו במקום שהספינות לא הולכות שם, הרי זו פשיעה ואין חייבים לתת לו ספינה אחרת. הגמרא מקשה 'פשיטא'. ומתרצת מדובר במקרה דלהלן. בימי ניסן מתרחקות הספינות משפת הנהר 'חד אשלא' = מלא חבל אחד, מכיון שבימים אלו הנהר מלא על גדותיו ממי הגשמים ומהפשרת השלגים, אבל בימי תשרי שמפלס המים יורד מתרחקות הספינות משפת הנהר שני 'אשלא' כדי שלא להתקע בקרקעית הנהר. במקרה שלנו מדובר שבעל הספינה התרחק בימי ניסן שני אשלא במקום אחד, ואז המים החזקים שבאמצע הנהר גרמו לספינתו להתטבע. היה מקום לומר שבעל הספינה לא פשע כי הוא נהג כרגילותו בימי תשרי, קמ"ל שזו פשיעה.

ת"ר שיירא.. ועמד אחד מהן והציל: אחד מבני השיירה נלחם עם השודדים והצליח להציל את הסחורה שהם גנבו. את מה שהוא הציל, הוא הציל 'לאמצע' כלומר בשביל כולם וכל אחד לוקח את שלו. אבל אם הוא אמר 'אני הולך להציל לעצמי' מה שהוא הציל שייך לו בלבד.

היכי דמי: איך מדובר? אם כל אחד מבני השיירה יכול להציל מהשודדים את ממונו, מדוע אם אמר 'אציל לעצמי' זה הולך אליו? והרי בני השיירה לא התייאשו ממונם וזהו גזל!

ואם בני השיירה לא יכולים להציל, אם כן אפילו אם הוא לא אמר שהוא מציל לעצמו מדוע זה הולך לכולם? והרי הוא זכה בממון מההפקר!

רמי בר חמא מתרץ: מדובר שבני השיירה היו שותפים בממון שנגנב להם. ולכן אין נפקא מינה אם הם התייאשו מלהציל או לא, כי כששותף אחד מציל את הממון הוא מציל את הממון של השותפות לכל השותפים. אלא שבגלל שיש כאן מצב של 'איבוד ממון', שותף אחד יכול לפרק את השותפות שלא בהסכמת חבריו (אבל במקום שאין איבוד ממון אי אפשר לפרק שותפות שלא בהסכמת כל השותפין). ולכן אם השותף שהציל אמר 'אני מציל לעצמי' הוא בעצם פירק את השותפות והוא מציל לעצמו בלבד (וכמובן שהוא יכול לקבל רק את החלק המגיע לו מתוך השותפות). אבל אם הוא לא אמר כלום, ממילא הוא נשאר שותף והוא מציל לכולם.

רבא מתרץ: מדובר שבני השיירה לא יכולים להציל והם התייאשו, אבל הם שכרו פועל שיציל את הממון מהשודדים. ולכן כשהוא מציל את הממון, הרי הוא מציל אותו 'לבעל הבית' שלו כלומר לכל בני השיירה. אמנם פועל יכול לחזור בו אפילו באמצע היום, בגלל שיהודי הוא לא 'עבד' שמוכרח לעבוד לבעל הבית. ולכן אם הוא אמר שהוא מציל לעצמו, הוא בעצם חוזר בו מהשכירות ומפסיק להיות פועל ואז מה שהוא הציל הוא הציל לעצמו מההפקר.

רב אשי מתרץ: מדובר שאחד מבני השיירה הציל (והוא לא שותף ולא פועל), אלא שמדובר באופן שניתן להציל את הממון על ידי הדחק. ולכן אם הוא אמר שהוא מציל לעצמו וכולם שתקו, הם גילו את דעתם שהם התייאשו מלהציל וממילא הוא זוכה בממון מההפקר. אבל אם הוא לא אמר כלום, מסתמא הם לא התייאשו, ולכן מה שהוא הציל הולך לאמצע כי הממון עדיין שייך לכל אחד ואחד מבני השיירה.

(רש"י מציין שאם היה ניתן להציל את הממון שלא על ידי הדחק, גם אם הם שתקו אין בזה גילוי דעת שהם מתייאשים).

משנה: ונטלוה מסיקין: באו אנשים 'אנסים' וגזלו את השדה מהגזלן. אם זו 'מכת מדינה' דהיינו שהם לקחו את השדות לכל האזור, אומר הגזלן לבעלים 'הרי שלך לפניך'. והטעם, כי 'קרקע אינה נגזלת' ואם כן היא נאנסה ברשות הבעלים (מאירי). אבל אם האנסים לקחו אותה מחמת הגזלן דהיינו שהוא אשם בכך, חייב הגזלן לתת לו שדה אחרת. ויתבאר בגמרא.

גמרא: מאן דתני מסיקין: הגורס במשנה שנטלו את השדה 'מסיקין' אין זה שיבוש, וכן הגורס 'מציקין' אין זה שיבוש. כי לכל אחד יש מקור.

דכתיב יירש הצלצל: הארכה יבוא ויגזול את התבואות. והתרגום מתרגם 'יחסניניה סקאה' = יירש אותו 'סקאה'. אם כן לשון 'מסיקין' הוא 'גזלנים'.

*

היכי דמי: איך מדובר? אם מדובר שהגזלנים אנסו רק את הקרקע שלו ולא של אחרים, הרי כבר מהירשא אנו לומדים זאת - דוקא 'אם מכת מדינה היא' פטור, אבל אם לא הוא חייב.

לא צריכא: מדובר 'שהגזלן' באמת לא גזל את השדה בעצמו, אלא הוא שמע שהמלך רוצה לגזול שדות והוא הראה לפקידי המלך את הקרקע הזו שיקחו אותה. והמוסר את ממון חבירו חייב לשלם מ'דינא דגרמי' דהיינו כי הוא גרם לאבד את השדה מחבירו. (תוס').

לישנא אחרינא: תירוץ בלשון אחר. מדובר שבאו האנסים לגזלן ואמרו לו 'תראה לנו את השדות שלך', והוא הראה להם את השדה שגזל יחד עם שאר שדותיו, והם לקחו אותה.

ההוא גברא: מעשה באדם שכא מסיקין, והוא הראה להם את האוצר חטים של ריש גלותא שיקחו אותו. בא האיש לפני רב נחמן לשאול האם הוא חייב לשלם לריש גלותא, ורב נחמן חייב אותו.

לפני רב נחמן ישב רב הונא בר חייא, ומאחוריו ישב רב יוסף. שאל רב חייא בר הונא את רב נחמן - האם חייבת אותו לשלם מעיקר הדין בגלל ש'מוסר' חייב לשלם, או

שזה היה קנס בגלל שהאיש הזה היה רגיל למסור את ממון חבירו? אמר לו רב נחמן - חייבתי אותו מעיקר הדין, וכמו שכתוב במשנתנו שאם המסיקין לקחו את השדה מחמת הגזלן, והיינו בגלל שהוא הראה להם את השדה, הוא חייב לתת לו שדה אחרת.